

היינו כחולמים, מגילת משפחה

מאת פנחס גוברין
בעריכת מיכל גוברין
הוצאת כרמל, ירושלים, 2005

[קטעים מתוך הספר]

המשולח מארץ ישראל (עמ' 49-46)

מעל גבי הקמטר הכבד שעליו תלויה תמונת עקידת יצחק, ערוכות בשורה ארוכה קופסאות צדקה של פח נחושת ובדיל והן של הישיבות השונות, המתיבות אשר בערי הקודש: ירושלים, חברון, טבריה וצפת. קופסא אחת של רבי מאיר בעל הנס היא של סבתא ושכנותיה הבאות לבקר אותה. הקופסאות מתמלאות והולכות במשך השנה במטבעות רבות, מהן שמשלשלין בעלי דברים שבאו להתדיין בפני סבא ומהן המשלשלים בימי צום, בערבי חגים ובימים של יארצייט כשנר הנשמה דולק ומהבהב, ותפילה ומטבע לרפואה שלמה. מדי כל שנה מופיע משולח מארץ ישראל ומביאים לפניו לכאן את כל אותן קופסאות הצדקה של הישיבות מבתי הכנסת, ומבתים שונים של בעלי בתים הדואגים לבני הישיבות ולישוב שבארץ. [...]

המשולחים יוצאים מבית סבא לדרכם, לסובב בערים ובעיירות ומברכים את כל המסובים "בישועות ונחמות ובגאולה שלמה וביאת המשיח במהרה בימינו אמן", נושקים את המזוזה בכוונה גדולה ונעלמים. כל המשולחים דומים אחד למשנהו במראהם במלבושיהם בדיבוריהם ובכל הליכותיהם. באחד הימים היפים של שלהי דקייטא, הופיע בביתנו משולח מארץ ישראל, והיה שונה בכל חזות הופעתו, מלבושיו, הליכותיו ודיבורו מכל המשולחים אשר היו לפניו. צעיר לימים היה, כבן שלושים, בעל קומה דקה וזקופה, עוטה גלימה שחורה מצמר דק, ששוליה היו מתעופפים ומתבדרים בשעת הליכה. חבוש היה מצנפת עטופה בצעיף משי שחור, פניו היו שחומים, שקופים וחיוך פיקח שפוף על פניו. עיניו השחורות נוצצו, פאותיו המסולסלות ירדו עד לחלקת צוארו וכולו תנועה. היה מהלך, מהדס, מפוז ומשתעשע במקלו עם גולת הכסף. שפתו עברית שכולה פתחים, מכעכע בגרונו, נוקש בלשונו, מחכך בחיכו ומצמץ בשפתיו. כאשר היה מדבר היה כל גופו משתתף בשיחה, והיה מפליא לעשות כידיו ובאצבעותיו הארוכות המטופחות שציפורניהן היו כעין הצדף והן דברו בעד עצמן. מדבר היה בפסוקים ובמשלים והם היו נושרים מפיו בנהרה ובשמחה. יפת היה שמו.

סבא ואבא ספרו שהוא משבטי תימן, ומצאצאיהם של אותם שבטים שגלו מן הארץ בימי חורבן בית ראשון, ונדדו במדבריות ערב ושם תקעו אוהליהם עד היום הזה. קראתי עליהם רבות בספר יוסיפון המצוי אצל סבא, על כל גבורתם ותקפם, קרבות ומלחמות עם שבטי ערב. גדולים געגועיהם לציון, ויש מהם שנודדים ימים רבים, חוצים את המדבר הנורא ומגיעים לירושלים לחונן עפרה, ומשתכנים בה ישיבת קבע. מתפרנסים הם מיגע כפיהם, מהם צורפים ואורגים ורוקמים ועוסקים בתורה ובמצוות. אביו זקנו הוא אחד מהם, מהראשונים שעלו לירושלים, ויפת הורתו ולידתו בירושלים.

ניכר היה שסבא ויפת חביבים הם אחד על השני, שכן היו יושבים שעות ארוכות בשיח ושיג ומתרפקים בשובה ונחת. יפת היה מספר על ארץ הקודש, על סגולותיה וחמודותיה, על חינה ופיה שעדיין עומדים בה כל הימים, ועל כל אותם ערים ועיירות וכפרים שהפכו לתלים וחורבות, אך הם מצויים במקומם ומצפים לגאולה משמונם ולבנין הריסותיהם, כי מחשבי הקצין שבין חכמי ירושלים חישבו ומצאו כי קרובה הגאולה לבוא וכי באה עת לחוננה.

מספר היה על הילולא דרבי שמעון בר יוחאי אשר במירון בל"ג בעומר, על המשואות והמדורות שמעלין בה כל הלילה, וכי נוהרים להילולא מכל הארצות, אנשים נשים וטף, מדמשק וחלב, מאנטיוכה, מצור ומצידון, מבבל ופרס, מארץ גושן, מארצות אפריקה, מאלכסנדריה אשר במצרים, ותיאר כיצד העם הרב הזה פושט בכל הארץ, משתטחים על קברות הצדיקים ועל קבר רחל אמנו ושופכים תחינתם ליד הכותל המערבי. הוא סיפר על המערה אשר בפקיעין אשר שם הסתתרו בר יוחאי ובנו מאימתה של מלכות רומי, וכי עץ התאנה אשר ממנו ניזונו כל אותם ימים ושנים לא פסק מלתת פריו עד היום הזה. ועל המעין מים חיים הבוקעים מתוך המערה, והם סגולה לנשים עקרות.

סבא היה משיב לו באגדות וסיפורים מקדמת דנא, מעשה ברבי עקיבא ומעשה ברבי מאיר ורבי יהושע ורבי יהודה הנשיא ורבי יוחנן בן זכאי וריש לקיש. וכל מה שאירע לזה בקיסרין ולזה בטבריה ולזה בציפורי, מעשה שהיה.

ופלא על כל פלא, כיצד גדלה ההבנה וקרבת הלבבות ביניהם, וכל אחד מפענח שפתו של השני. שכן שפת יפת הייתה לשון המקרא, שפת הנביאים והפיטנים, שפה שהורתה ולידתה באדמת הקודש, ספוגה הייתה כמה יוקדת ורוויה בגשמי ברכה, לטושה וממורטה וחצובה מסלעי ירושלים. ואילו סבא היה משוחח בלשונם של תלמידי חכמים, לשונה של מדרש ואגדה ומשנה, שחציה ארמית: אמר ליה... יומא חדא אזיל רבי יוחנן... קא סלקא דעתך... ורמינהו. יוצאת הייתה מפיו של סבא בניב והיגוי רך ביותר, שביר, שפה ביישנית, חיישנית, שפה מיוסרת שחותם עול שעבוד מלכויות היה טבוע בה. [...] יפת היה מדבר ומזמר וצוחק, סבא היה מספר, משיח לבו ונאנח ודמעה נושרת מעיניו.

הייתי יושב שעה ארוכה ומאזין לשיחתם ובולע את סיפוריהם. למחרת הייתי מכנס את כל החברים שלי ומספר להם כל מה ששמעתי, לעתים מערבב סיפורי יפת בסיפורי סבא, אך הילדים לא הרגישו בכך, הם ישבו מרותקים והאזינו. [...]

והגיע יום הפרידה, שהייתה קשה מאוד על סבא. החזיק בו ביפת ביד רוטטת שעה ארוכה, ואמר לו: ברכני! עמד יפת וברך את סבא וסבתא שיזכו לראות בנחמת ציון וירושלים, ולעלות ולשכון בתוכה. והרעיף על ראשיהם ברכות ותשבחות והודיות על הכנסת האורחים, ושיבח את סבתא על מאכליה הטעימים והערבים, נשק את המזוזה ויצא לדרכו. היינו שחים בו ימים רבים ומזמרים את זמירותיו וניגוניו ומנחמים בכך את לבו של סבא. כל ימיו היה סבא כִּמְהָ עורג לעלות לארץ ולחיות שארית ימיו בירושלים, אך לאחר אותם ימים שיפת היה שרוי עמו, גברו געגועיו מאוד.

ט"ו בשבט

בחורף שעבר כבכל שנה, נערכה בחדר הספרים חגיגה גדולה, חג חמשה עשר בשבט. אל השולחן הגדול הצמידו עוד שולחן ופרשו עליהם מפות לבנות, וכל מנורות הבזק שבכל החדרים, התלויות והעומדות, הועברו לכאן. אבא ואימא החלו לערוך את השולחנות ואני ואחי גויסנו למלאכה חגיגית זו.

על גבי טסים ארוכים נערמו פרות שנשתבחה בהם ארץ ישראל: תפוחי-זהב, מנדרניות ולימונים, כאשר אבא הסיר מהם את עטיפותיהם התמלא החדר ריחות משכרים חריפים. עמדו קופסאות עץ וקש מלאות תאנים ותמרים, נערמו חרובים, בטנים ושקדים, אגוזים וצימוקים, וזיתים. כל פרי למינהו נשא עליו שלט קטן ועליו בכתב מרובע, שאבא שרטט, שבחו של כל אחד מהם, בפסוקים ובאמרות "ולקחת לך פרי הדר", "התאנה חנטה פגיה", "אמרתי אעלה בתמר", "קב של חרובים", "אל גינת אגוז ירדתי", "הגפנים סמדר נתנו ריח", "קחו מזמרת הארץ בטנים ושקדים", "זית רענן יפה פרי תואר". בין טס לטס עמדו בקבוקים לבנים בעלי הצוואר הארוך שקוראים להם גרפין, ממולאים בין אדום וכוסיות צבעוניות, אלו הוצאו מתוך ארון שכיות החמדה של אבא. על שולחן אחד קטן שעליו דלקו נרות גדולים תקועים בפמוטים הונחו האלבומים מארץ ישראל. [...]

בשעה שמונה החלו האורחים הם ונשותיהם ממלאים את הבית, פשוט את אדרותיהם ופרוותיהם והסבו לשולחנות. ומה רבה הייתה השמחה כאשר נפתחה הדלת ונכנסה חיקלה טברסקי בת הרבי ושני בניה, הבכור, יוחנן ואחיו בן גילי אברהמצ'יק היפהפה והשובב ואחריהם נדחק אחד משמשי החצר עם סל נצרים, והחל להוציא מתוכו בקבוקים של "יין כרמל" שנתקבלו בתרועות שמחה והועמדו במקום מכובד על השולחנות. וזאת לדעת, כי אגף המגורים של חיקלה בת הרבי משמש מעין מועדון ציוני שבו מתכנסים כל בני החבורה, ואבא בתוכם, בכל עת מצוא, בשבת לאחר התפילה, בשעות קיץ עם דמדומים, ועוסקים בענייני יישוב הארץ ובענייני ספרות וסופרים. יוחנן מקריא משיריו וסיפוריו וכולם מנבאים לו גדולות ונצורות ועתיד מזהיר של סופר בישראל. יוחנן יורד לפעמים אל הקלוזי להאזין להרצאותיו של אבא ויש לו תמיד השגות והערות לדברי אבא המקבל אותם במאור פנים.

המסובים נתנו קולם בשיר ושרו משירי ציון השגורים בפי כולם "שאו ציונה נס ודגל", "שם בארץ חמדת אבות". אבא קם ממקום מושבו והחל להרצות על חג ראש השנה לאילנות מנהגים ומסורת ודברי הלכה שהיו נהוגים בארץ, והעביר אותנו לשעה קלה אל אותה ארץ חמדת אבות. הגיעה שעת, אבא קבע כי מכל השירים השגורים בפי, אשר בערב זה את "אל הצפור".

עמדתי בראש השולחן ליד אבא ופתחתי ב"שלום רב שובך צפורה נחמדת", כולם סייעו בידי וזמזמו אחרי. אך רק התחלתי בית שני ראיתי כי פני כולם החווירו והאדימו ומעיניהם נשקפו הפחד והחרדה, שמא חלילה יש בדעתי לומר את כל ששה עשר הבתים שבכל אחד מהם ארבע שורות וחרוזים עניין לשעה ארוכה, בעוד השולחנות ערוכים בכל טוב והם לא טעמו עדיין אפילו כזית. מיד נחה עלי הרוח, נעשיתי קל כנוצה, התרוממתי באוויר ובמעוף כביר טסתי על פני כל הבתים והשורות ושירתי צנחה על

הבית האחרון, אחרון, "כבר כלו הדמעות כבר כלו כל הקצים". הייתה זו מעין נחמה ותקווה: אל תתעצבו אל לבכם אל ייאוש, הגאולה קרובה.